

Вилим БОУЧЕК*

ЦРНОГОРСКО МЕЂУНАРОДНО ПРИВАТНО ПРАВО У ПРОЦЕСУ ЕУРОПЕИЗАЦИЈЕ

І. УВОД

1. Црногорско међународно приватно право и еуроизација

Модерно црногорско међународно приватно право (у наставку рада: МПП)¹ захваћено је као грана црногорског правног поретка процесом еуроизације. Еуроизација је сувремена друштвена појава која се осим на подручју Еуропске уније (у наставку рада: ЕУ) догађа и у ширим еуропским оквирима. У анализи еуроизације модерна правна доктрина полази од проучавања заједничких еуропских правних коријена и правних начела еуропских националних правних поредака, што означавамо изразом *ius commune*, а функционалну потребу изградње економске заједнице и заједнице заједничких вриједности еуропских народа, при чему национална држава губи све више доминантну позицију у доношењу правних норми, а ЕУ истодобно стјече све шире овласти, називамо комунитаризација². Еуроизација, као спој *ius commune* и комуни-

* Проф. др сц. Вилим Боучек, Правни факултет, Загреб

¹ МПП је унутарња грана права која одредбама о мјеродавном праву, процесним одредбама о надлежности и поступку те правилима о признању и оврси (извршењу) страних судских и арбитражних одлука уређује приватноправне (грађанске, трговачке породичне, радне, поморске и друге) ситуације с међународним обиљежјем, дакле, оне приватноправне односе који имају везу с више правних поредака.

² Basedow, *The Communitarization of the Conflict of Laws Under the Treaty of Amsterdam*, *Common Market Law Review*, 37 (2000) стр. 687. и даље, као и Basedow, *Die Vergemeinschaftung des Kollisionsrechts nach dem Vertrag von*

ризације, потакнута је глобализацијом која, уз остале појаве, доноси и интеграцијске трендове јасно видљиве и у праву ЕУ.³ Еуропеизацију црногорског МПП-а треба проматрати полазећи од чињенице да Република Црна Гора данас (јануар 2014) у односима с ЕУ има двоструки правнополитички статус: као придружена чланица ЕУ на темељу Споразума о стабилизацији и придруживању између ЕЗ и њихових држава чланица и Републике Црне Горе (у наставку: ССП) те истодобно и као држава кандидат за чланство у ЕУ.⁴

II. ЕУРОПЕИЗАЦИЈА ЦРНОГОРСКОГ МПП-А У ХИСТОРИЈСКОМ КОНТЕКСТУ

1. Прва и друга „еуроизација”

Разматрајући тему овога рада и у историјском контексту, можемо одмах уочити да је и у ранијем развоју црногорско МПП пролазило кроз двије претходне „еуроизације”. Ипак, оне су везане за другачији правно-историјски контекст и саму генезу црногорског националног МПП-а.

Прва таква „еуроизација” црногорског МПП-а настала је у процесу прве кодификације приватноправних односа на државноправном подручју Црне Горе и повезује се с настанком црногорског Општег имовинског законика из 1888. (у наставку рада: црногорски ОИЗ). Потпуно у духу правне мисли друге половине 19. стољећа, а по узору на раније настале европске кодификације грађанског права,⁵ одредбе МПП-а садржане у црногорском ОИЗ удовољавале су не само потребама црногорског права, већ су кроз преточене правне идеје Балтазара Богишића изражавале и најмодерније идеје европског МПП-а тога времена. Управо је Богишић

Amsterdam, у: Barbara Dauner-Lieb et al (Hrsg.), Systemwechsel im europäischen Kollisionsrecht, München, 2002, стр. 19–46.

³ Види више о томе: Боучек, Европско међународно приватно право у еуроинтеграцијском процесу и хармонизација хрватског међународног приватног права, Загреб, 2009, стр. 15–22.

⁴ Споразум о стабилизацији и придруживању између ЕЗ и њихових држава чланица и Републике Црне Горе потписан је 15. октобра 2007. године (Сл. лист Црне Горе 14/2007) и ступио на снагу 1. маја 2005. 15. децембра 2008. Црна Гора поднијела је захтјев за чланство у ЕУ, а 17. децембра 2010. Вијеће ЕУ (Европски Савјет) додијелило је Црној Гори статус државе-кандидата.

⁵ Нпр. француски Code Civil из 1804. и аустријски OGG из 1811.

својим правним умијећем и легислативним смислом успио у законско правно рухо обући до тада нетјелесну обичајну народну правну мисао. Најбољи примјер за то је нпр. опћа одредба тадашњег црногорског МПП-а о јавном поретку која је гласила:

„Иностранци се закони неће никако признавати у црногорским судовима, кад су противни црногорским законима јавног реда и јавне обезбједје (сигурности). Неће се признавати ни они иностранци закони који би били противни благонрављу (785), или би повлађивали какву нечовјечну установу (на пр. ропство) која се не трпи у Црној Гори” (чл. 8).⁶ И док је наведена одредба јавног поретка означавала преображај обичајног права у законодавни кодекс, одредба уговорног статута⁷ црногорског ОИЗ изражавала је сублимирану еуропску модерну правну теорију о хипотетској вољи странака и идеју К. Ф. вон Савигнуја о сједишту правног односа, према којој се на уговорне односе примјењује право мјеста „које су уговорници одредили или се по природи посла и по другим приликама види да су га они при уговарању имали на уму, или би имали да су о томе мислили. То мјесто може бити: или мјесто гдје је уговор углављен, или мјесто гдје га треба извршити, или мјесто гдје се суди посао који од уговора потјече, или најпослије мјесто гдје се иначе, према приликама, може сматрати да је као средиште посла о коме је уговор” (чл. 792).⁸ Ове одредбе МПП-а, баш као и оне у другим кодификацијама грађанског права у 19. стољећу, нису садржавале цјеловитост одредаба МПП-а, већ су у правилу садржавале тек једнострану колизијска правила и одражавале тада доминантну статутарну теорију.

Друга „еуропеизација” данашњег црногорског МПП-а настала је у оквиру СФР Југославије. Започета је 1967. изградом Теза за Закон о МПП-у који је израдио Институт за међународно право и поредбено право Правног факултета у Загребу под водством академика Натка Катичића и уз активно судјеловање проф. Жељка Матића и проф. Крешимира Сајка.⁹ Наведени знанственици су били

⁶ Цит. према: Матић, Међународно приватно право, Посебни дио (Избрана поглавља), Загреб, 1982, стр. 116.

⁷ Ријеч је, дакле, о праву мјеродавном за уговорне односе.

⁸ Цит. према: Катичић, Огледи о међународном приватном праву, Загреб, 1971, стр. 222.

⁹ Види више о томе: Сајко, Међународно приватно право, V издање, Загреб, 2009, стр. 40–41.

аутори и других Теза, а у наставку рада и изради будућег Нацрта југославенског Закона о МПП-у (у наставку: ЗМПП) судјеловали су знанственици Института за упоредно право у Београду, већ и други знанственици с подручја тадашње СФРЈ. Будући да је израђени Нацрт ЗМПП-а из 1981. одражавао онодобна модерна правнотеоријска схваћања еуропске правне мисли и поредбеноправна (компаративна) еуропска рјешења МПП-а¹⁰, можемо му дати значење специфичне „еуропеизације”. Наведени Нацрт ЗМПП-а из 1981¹¹, с покојим идеолошким ожилком¹², постао је прва цјеловита кодификација југославенског МПП-а под називом Закон о рјешавању сукоба закона с прописима других земаља у одређеним односима из 1982. (у наставку: ЗРС). Ступио је на снагу 1. јануара 1983. и остао важећи правни акт у државама сукцесорима бивше СФРЈ (у наставку рада: ЗРС). Тако је нпр. остао на снази до доношења новог словенског ЗМПП-а 1999¹³, новог македонског ЗМПП-а из 2007¹⁴ као и новог црногорског ЗМПП-а из 2013.¹⁵

Примјеном ССП из 2007. Црна Гора се обвезала ускладити свој цјелокупни правни поредак с тадашњим правом ЕЗ, односно важећим правом ЕУ. Тиме је за њу већ по трећи пут отпочео процес европеизације, овај пута у модерном смислу ријечи.

У наставку рада желимо показати како је на подручју данашње ЕУ текао процес европеизације једног сегмента права ЕУ и то еуропског МПП-а који је утјецао и на национално МПП држава чланица ЕУ, а с којим ће усклађивати и црногорско МПП.

III. ПРАВНО-ИСТОРИЈСКИ РАЗВИТАК МПП-А НА ПОДРУЧЈУ ЕУ

¹⁰ Види више о томе: Šarčević, *The modernization of private international law after World War II*, у: *Perspektiven des Internationalen Privatrechts nach dem Ende der Spaltung Europas*, Hrsg. Ch. v. Bar, Köln, Berlin, Bonn, München, 1993, стр. 15.

¹¹ Види: Сајко, *Међународно приватно право*, Опћи дио, Загреб, 1982, стр. 137–159.

¹² Из раније варијанте законског текста који је редиговала експертна група професора (Катичић, Матић, Сајко, Благојевић и Митровић) избачен је израз „приватно” као и повезница (везна околност) редовно боравиште.

¹³ Службени лист Републике Словеније, 56/1999. и 45/2008.

¹⁴ Службени лист Републике Македоније, 87/2007 и 156/2010.

¹⁵ Службени лист Републике Црне Горе, 1/2014.

1. Уводне најомене

У овом дијелу рада сажето ћемо приказати развитак МПП-а на подручју данашње ЕУ у периоду од 1958–2013. При томе разликујемо три раздобља:

– почетну међународноправну еуроинтеграцијску фазу од 1958. до 1999. године, затим

– заједничкоправну од 1999. до 2009. године и данашњу еуроинтеграцијску фазу

– унијскоправну од 2009. до 2014. године.

ЕУ МПП први се пута у европским правним актима спомиње у Уговору о оснивању

Е (Е)З из 1957. (у наставку: УЕЗ). То правно питање уврштава се у попис важних тема које државе чланице, уз остала, требају ускладити.¹⁶

2. Међународноправна еуроинтеграцијска фаза ЕУ МПП-а

Период од 1. јануара 1958. до 30. априла 1999, обиљежавају: Римски уговор о оснивању ЕЕЗ од 25. марта 1957,¹⁷ Еуропски јединствени акт из 1986.¹⁸ и Уговор из Maastrichta од 7. 2. 1992.¹⁹

¹⁶ 15 „Ако буде потребно, државе чланице ће приступити међусобним преговорима да би својим држављанима оствариле погодности гледе: ...

– узајамног признавања друштава у смислу чланка 48 ставак 2, задржавања својства правне особе у случају пресељења сједишта из једне у другу земљу и могућности спајања друштава која дјелују у складу с прописима различитих земаља” (ex чл. 220. трећа алинеја УЕЗ). У каснијој постамстердамској нумерацији чланака УЕЗ, наведена одредба чл. 220 постала је чл. 293. УЕЗ, који је укунит доношењем и ступањем на снагу Лисабонског уговора из 2007.

¹⁷ Његов изворни назив је Уговор о оснивању Еуропске економске заједнице (БГБл. 1957 II С. 766 (бер. С, 1678) у. 1958 II С. 64). Потписан је у Риму 25. ожујка 1957, а ступио је на снагу 1. сјечња 1958. Усп. HARTLEY, *Темељи права Еуропске заједнице*, Ријека, 1999, стр. 3.

Одредбом чланка Г Уговора о Еуропској унији од 7. вељаче 1992. Римски уговор (дакле Уговор о оснивању ЕЕЗ) мијења свој назив у Уговор о оснивању Еуропске заједнице, који се колоквијално онда скраћено назива Уговор о ЕЗ, за разлику од Уговора о ЕУ.

¹⁸ Single European Act and Final Act, European Communities No 12 (1986); *Einheitliche Europäische Akte*, ABl. EG 1987 L 169/1.

¹⁹ То је Уговор о Еуропској унији (Bulletin der Bundesregierung Nr. 16 vom 12. Februar 1992, S. 113), који је потписан у Maastrichtu 7. вељаче 1992, на сна-

У првој потфази, од 1958. до средине шездесетих, МПП је као грана права било од многих отписано, јер се неоправдано очекивало да ће се на нивоу (тада) шест држава чланица постићи унификација материјалног права, чије остварење би МПП уистину учинило сувишним.

У другој подфази од средине шездесетих до 1991. МПП се средином шездесетих реafirмирало. Међутим, државе чланице Е (Е) З/ЕУ донијеле су (само) два међународна уговора као извора МПП-а на подручју данашње ЕУ. Међутим, само Брухеллеска конвенција о судској надлежности и оврси у грађанским и трговачким предметима из 1968. (у наставку: БК) и Римска конвенција о мјеродавном праву за уговорне обвезе из 1980. (у наставку: РК) нису биле довољан резултат којим је МПП требао поспјешити изградњу заједничког односно унутарњег тржишта.

У трећој потфази од 1992. до 1998, доношењем и ступањем на снагу Уговора из Маастрицхта из 1992. учињен је даљњи напредак у развоју еуропског мпп-а, јер се отада „правосудна сурадња у грађанским предметима” (у наставку: ПСГП) уређује као подручје сурадње од заједничког интереса (чл. К. 1. т. 6). Тиме ПСГП, која укључује све грађанско-правне предмете повезане с „остварењем циљева Уније, посебице слободе кретања” (чл. К. 1. Уговора о ЕУ), нема више искључиво национално обиљежје, па је слиједом тога Вијеће ЕУ државама чланицама у наведеној материји овлаштено предлагати међународне уговоре (чл. К. 3. ст. 2. т. ц) Уговора о ЕУ).

Међутим, средином деведесетих година двадесетог стољећа унификацијска је снага међународних уговора и међувладина сурадња у њиховом доношењу, као и хармонизација МПП-а смјерницама, оцијењена је у ЕУ истрошеном и превладаном. Новоодређени приступ ЕУ МПП означит ће и нову еуроинтеграцијску фазу.

гу је ступио дана 1. новембра 1993, умјесто најављеног 1. јануара 1993. Усп. Vedder, *Das neue Europarecht*, Wiesbaden, 1992, стр. XIII.

3. Заједничкојравна еуроинијеирацијска фаза ЕУ МПП-а

Период од 1. маја 1999. до 30. новембра 2009, обиљежавају Уговор из Амстердама од 2. октобра 1997.²⁰ и Уговор из Нице од 26. 2. 2001.²¹

Ступањем на снагу Уговора из Амстердама 1. маја 1999. и каснијим доношењем правних аката ЕЗ на темељу његових одредаба о легислативној надлежности, устројена је и главнина важећег сустава ЕУ МПП.

Уговором из Амстердама допуњен је Уговор о ЕЗ, који је добио нову главу IV (Виза, азил, усељавање и друге политике које се односе на слободно кретање особа) којом се уређује „правосудна сарадња у грађанским предметима” (чл. 61–69). На тај је начин материја МПП-а из тзв. „трећег ступа” прешла у тзв. „први ступ” ЕУ, а ЕУ МПП је у правнотехничком смислу постало право ЕЗ које се у правилу уређује еуропским секундарним правом. Главни унификацијски инструмент МПП-а на подручју ЕУ постала је уредба.

У петогодишњем периоду, почев од 1. маја 1999, па до 30. априла 2004. легислативну иницијативу имале су уз Комисију ЕЗ и државе чланице ЕУ. Будући да је Вијеће своје одлуке доносило једногласно, то је значило да су у пракси државе чланице имале право вета. Судјеловање Еуропског парламента ограничавало се на право давања мишљења.

Почев од 1. маја 2004, што се уједно поклапа и с проширењем ЕУ на десет нових чланица, државе чланице изгубиле су право предлагања правних аката. Отада је Вијеће било овлаштено своје законодавне власти из главе IV „Виза, азил, усељавање и друге политике које се односе на слободно кретање особа” Уговора о ЕЗ, подврћи поступку суодлучивања из чл. 251 истог извора. Овдје је ријеч о изразито парламентаризираним поступку са широким законодавним овластима Вијећа и Еуропског парламента ослоњеном на њихов споразум о уређењу одређеног садржаја. Тиме су права Еуропског парламента значајно проширена, а у Вијећу је могуће до-

²⁰ Уговор из Амстердама донесен је 2. октобра 1997, а ступио је на снагу 1. маја 1999. Његов пуни назив гласи: Уговор из Амстердама о измјени Уговора о Еуропској унији, Уговора о оснивању Еуропске заједнице као и неких с њима повезаних правних аката (ОЈ ЕЦ 1997, Ц-340/01).

²¹ ОЈ ЕУ Ц 80/1.

носити одлуке с квалифицираном већином. То пак значи да је државама чланицама укинута право вета. Поступак суодлучивања из чл. 251 Уговора о ЕЗ примјењује се у легислативној пракси уређења ЕУ МПП-а, као и на остале мјере предвиђене чланком 65 Уговора о ЕЗ, осим на породичне односе с прекограничним обиљежјем. У тој десетогодишњој еуроинтеграцијској фази донесено је дванаест нових уредби те одређен мањи број међународних уговора, из чега је видљиво да међународни уговори као извори на подручју ЕУ више немају главну, већ (тек) комплементарну унификацијску функцију.

Заједничкоправну еуроинтеграцијску фазу развитка ЕУ МПП-а обиљежава и судска пракса Еуропског суда о вањској надлежности ЕЗ за склапање међународних уговора с трећим државама. Потврђујући своју АЕТР (ЕРТА) доктрину из 1971, Еуропски ју је суд 2006. у контексту важног извора МПП-а на подручју ЕУ и држава ЕФТА, у пригоди доношења мишљења о новој Луганској конвенцији из 1988. (о истој материји као БК) и проширио, утврдивши при том искључиву надлежност ЕЗ за склапање тог међународног уговора који се примјењује у еуропском економском простору, а који осим ЕУ чини и цјелокупни простор држава странака ЕФТА.²²

4. Унијскојравна еуроинтеграцијска фаза ЕУ МПП-а

Период од 1. децембра 2009. до данас (2014) обиљежава Лисабонски уговор од 13. децембра 2007.²³ Данас ЕУ има овласти уредити МПП, па је ЕУ МПП у правнотехничком смислу постало право ЕУ. Главни унификацијски инструмент на подручју ЕУ остаје уредба, док међународни уговори и надаље задржавају (тек) комплементару унификацијску функцију, а смјернице хармонизацијску.

²² Види више о томе: Боучек, Еуропско међународно приватно право у еуроинтеграцијском процесу и хармонизација хрватског међународног приватног права, Загреб, 2009, стр. 83–84.

²³ Види: Уговор из Лисабона о измјенама и допунама Уговора о Еуропској унији и Уговора о оснивању Еуропске заједнице од 13. просинца 2007. (у наставку рада: Лисабонски уговор), (енгл. Treaty of Lisabon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, (ОЈ ЕУ, С 306 од 17. просинца 2007. и консолидирани текстови ОЈ ЕУ С 115 од 9. свибња 2008, стр. 47), ступио је на снагу 1. просинца 2009. Постлисабонска ЕУ се темељи на Уговору о Еуропској унији (у наставку рада: УЕУ) и на Уговору о начину рада (функционирању) Еуропске уније (у наставку рада: УФЕУ) Та два уговора имају исту правну вриједност (чл. 1 ст. 3 УЕУ).

Данашњу унијскоправну еуроинтеграцијску фазу МПП-а на подручју ЕУ обиљежава непостојање ЕУ симболички приказаног као грчког храма и успорен процес доношења уредби ЕУ МПП-а, иако се и даље чине велики напори на том плану. Показатељ описаног стања је доношење Уредбе Вијећа ЕУ бр. 1259/2010. од 20. 12. 2010. о провођењу појачане сурадње у подручју мјеродавног права за развод брака и раставе без престанка брачне везе, на темељу одредаба о појачаној сурадњи (чл. 20 УЕУ), која је на снази у четрнаест држава ЕУ почев од 21. 6. 2012.

Без обзира на спорију динамику развитка ЕУ МПП-а, у стручним круговима све се више размишља и о будућој свеобухватној Уредби о ЕУ МПП.

Дакле, дуг је био пут од 1957. и Римског уговора о ЕЕЗ до 2007. и Лисабонског уговора. Наравно, осим еуропскоправне перцепције еуропеизације, важна је и она из перспективе сваке појединачне државе чланице, односно државе-кандидата, па тако и оне црногорске.

IV. ЕУРОПЕИЗАЦИЈА ИЗ ЦРНОГОРСКЕ ПЕРСПЕКТИВЕ

Из досадашњег разматрања наше теме видљиво је да еуропеизација МПП-а прати еуроинтеграцијски процес у ЕУ. Због тога она и није била линеарна, па ни бесконфликтна те након снажне акцелерације почев од 1999. улази данас (2014) у једну мирнију фазу. Али будући да еуропеизација треба пријећи још далек пут, она не може стати. За то постоји неколико разлога. Еуропеизација садржајно обухваћа све већи и растући број правних питања на подручју ЕУ, а паралелно с тим, еуроинтеграцијски процес који она нераскидиво прати, просторно се шири на нове државе кандидаткиње за ЕУ. У том је контексту и Црна Гора ушла у процес модерне еуропеизације. Двије претходне „еуропеизације”, она Богишићева из 19. стољећа и она југославенска (СФРЈ) са ЗРС-ом као кодификацијом 20. стољећа, улазе у еуропски *иус цоммуне* као саставница еуропеизације и дијелом амортизирају праву еуропеизацију из 21. стољећа. Међутим, гледајући на наведени процес из хисторијске перспективе држава чланица ЕУ, црногорско приближавање ЕУ кроз усклађивање националног права с правом ЕУ, несумњиво је ново друштвено и посебно правно искуство. Ову тврдњу илустрират ћемо сљедећом чињеницом. Док је Уједињено Краљевство 1973. морало с правом тадашње

ЕЕЗ ускладити око 30.000 страница правних прописа, Хрватска је до 2013. морала ускладити најмање 130.000 страница правних одредаба. То значи да је пред Црном Гором посао усклађивања најмање 150.000 до 200.000 страница правног текста, овисно о динамици и завршници преговора. Иако се наведени поступак службено зове хармонизација, огољела истина показује да је у том процесу ријеч о рецепцији права ЕУ у црногорски правни поредак. Право ЕУ пред сваком државом кандидатом понуђено је по начелу *take it or leave it*. Без прихваћања еуропских правних правила ниједна држава у досадашњих седам проширења ЕЕЗ/ЕЗ/ЕУ није ушла у ту интеграцијску творевину! То вриједи за цјелокупни будући правни поредак Црне Горе, па онда и за МПП као његов саставни дио. Осим тога, у пројекцији правног поретка сваке државе кандидаткиње важно је освијести и начело надређености права ЕУ над националним правом које истодобно мора бити усклађено с еуропским. Ту комунитаризацију сусрећемо још и на подручју тзв. вањске надлежности држава за склапање међународних уговора. Према важећим прописима ЕУ има искључиву надлежност за склапање међународних уговора с трећим државама (чл. 216 УФЕУ). Имајући у виду све наведено, то конкретно значи да ће се одредбе новог црногорског ЗМПП-а од 23. децембра 2013. примјењивати након евентуалног уласка Црне Горе у ЕУ само онда ако одређена приватноправна ситуација с међународним елементом не улази у подручје примјене одређеног еуропског правног акта или међународног уговора. У том смислу већ су данас за све државе чланице ЕУ веома ограничене примјене аутономне националне одредбе МПП које уређују нпр. деликтни статут, уговорни статут, насљедни статут (од 17. аугуста 2015), персонални статут за правне особе односно трговачка друштва као и одређене одредбе МПП-а о односу родитеља и дјецe, оне о уздржавању, итд. На темељу сажето наведених главних карактеристика црногорског и права ЕУ, дајемо потицај на размишљање, а потом евентуално и закључак.

V. ЗАКЉУЧАК

Имајући у виду цјелокупни црногорски и еуропскоправни развитак, у којем као важну саставницу препознајемо и МПП, пред црногорском државом, а прије свега пред црногорском интелектуалном елитом, поставља се питање: има ли еуроинтеграција, а с њом и еуропеизација реалну алтернативу? У формирању јасн (иј)

е визије и могућих размишљања као и потицај за коначни одговор који ће црногорским грађанима и грађанкама бити предло-жен прије предвидивог црногорског референдума у завршној фази хармонизације свога права и уласка у ЕУ, треба помоћи и овај рад.

Vilim BOUČEK

PROCESS OF EUROPEANIZATION OF THE CONFLICT
OF LAW IN MONTE NEGRO

Summary

The topic discussed in this paper is the process of Europeanization of the Conflict of Law provisions in Monte Negro parallel to the development of the European Private International Law (EU PIL).

The text is divided in five parts. The introductory part aims to clarify the notion of the Europeanization and its two features: *ius commune* and *communitarization* in the light of the harmonization commitments undertaken by the Stabilisation and Association Agreement between the European Community and its Member States and Montenegro of 2007. Part two covers the earlier stage of „Europeanization” of the Private International Law system in Monte Negro, during the 19th and 20th century. Generally speaking, those provisions stuck to the traditional system of Private International Law in Europe and at the time of their appearance, they played, even on the Europe level, a progressive and a positive role.

Part III lays down the central part of this paper and in its three subsections it deals with the stage of European integration of PIL lasting from 1 January 1958 to 30 April 1999, when an international agreement was the principal unifying act, then the next period, between 1 May 1999 to 30 November 2009, when the EU PIL technically became EC law and the principal unifying instrument of EU PIL was the regulation, and in the EU law stage, i. e. from 1 December 2009 to the present (2014), when the EU PIL has technically become EU law. Part IV, entitled Europeanization from the perspective of Montenegro, shows that the PIL provisions are no longer a domain reserved for the national state. As a result of this significant process in the EU, after Monte Negro foreseeable joins the EU, a large number of conflict of law provisions, including the newest Montenegro’s PIL Act of 2013, will have only a limited application, or will even be totally superseded. As a (future) Member State, Monte Negro will lose the authority to enter into international agreements. The last, but not least, in front of Monte Negro and its lawyers stand a host of 150 to 200 thousand pages of EU legal acts which should be harmonized and well implemented in Monte Negro’s legal system, which includes provisions of EU PIL as well.

In concluding part of this paper, author put the question whether the process of Euro-integration of Monte Negro, including the Europeanization of its PIL system, has a real alternative? In finding the correct answer, this paper tries to be helpful.

Key words: Conflict of Law in Monte Negro, Europeanization, European Private International Law